

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.71.359-373>

УДК 728

Табачин Андрій Васильович,

аспірант кафедри архітектури та будівництва

ЗВО «Університет Короля Данила»

andriytabachyn@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-3145-0625>

ГЕНЕЗА ТА ЕВОЛЮЦІЯ ВІДКРИТИХ ПРОСТОРІВ БАГАТОПОВЕРХОВОЇ ЗАБУДОВИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Анотація: розглянуто історичні тенденції та еволюцію в організації відкритих просторових елементів у контексті урбаністичного розвитку. Проведено аналіз впливу архітектурних рішень на формування якісного середовища для життя мешканців. Дослідження генези та еволюції відкритих просторів у місті Івано-Франківськ є важливим для розуміння його історичного розвитку та сучасних проблем. Вивчення того, як розвивалися відкриті простори у багатоповерхових житлових комплексах, дозволяє краще зрозуміти поточні урбаністичні виклики та сформулювати рекомендації для їх вирішення в майбутньому. Важливо відзначити, що питання відкритих просторів пов'язане не тільки з архітектурними аспектами, але і з соціальними, екологічними та економічними аспектами, що визначають якість життя в місті.

Ключові слова: відкриті простори; багатоповерхова забудова; урбаністичний розвиток; Івано-Франківськ; архітектурні рішення; зелені зони; рекреаційні простори; соціальна інтеграція; екологічна стійкість; якість життя.

Постановка проблеми. Дослідження проблематики відкритих просторів у містобудівній практиці є одним із ключових аспектів при плануванні багатоповерхової забудови. Ці простори, що включають у себе двори, площі, парки та інші громадські зони, відіграють важливу роль у життєдіяльності міста та комфорті мешканців. Збалансоване поєднання житлових будівель та відкритих просторів забезпечує належний рівень соціальної інтеграції, сприяє формуванню громадського життя та дозволяє зберігати екологічну рівновагу міського середовища.

Метою даного дослідження є аналіз генези та еволюції відкритих просторів багатоповерхової забудови на прикладі міста Івано-Франківськ. Особливий акцент робиться на радянському періоді, коли відбувся перехід від малоповерхової до багатоповерхової забудови. Також розглядається питання трансформації міського середовища після розпаду Радянського Союзу.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, які проводили аналіз історичного розвитку громадських зон у житлових масивах міста від його заснування, слід виділити Михайла Грушевського який одним із перших, хто історично описав Прикарпаття. Він у своїй багатотомній праці «Історія України-Руси» згадує місто Станіславів (нині Івано-Франківськ) у контексті історичних подій та розвитку Галичини. [12] Також описував історію площ і вулиць Івано франківська - Полєк В. [13], та Гаврилів Б. [14], Арсенич П., Процак Р. описали історію Івано-Франківська в іронологічному порядку з 1662 року [1]. Історія архітектури Івано-Франківська (колишнього Станіславова) була об'єктом детального вивчення в кількох важливих дослідженнях, що глибоко аналізують еволюцію міського середовища, архітектурні трансформації та вплив соціально-політичних процесів на забудову міста.

М. Головатий у своїй праці «Етюди старого Станіславова» особливу увагу приділяє реконструкціям і реставраціям, які відбулися в Івано-Франківську в середині ХХ століття. Через фотографії, схеми та нариси автор детально описує зміни і вплив новітніх архітектурних течій на формування міського простору. [15] Також збірник статей упорядкованому І. Бондаревим та З. Федунківим «Станіславська фортеця» [16] допомагає зрозуміти, як змінювалися не тільки зовнішній вигляд міста, але й його роль як стратегічного центру в Західній Україні. У своїй статті Х. Терлеціка та М. Космій описали Пам'ятки архітектури які стрімко будувались від початку його заснування. [17]

Виклад основного матеріалу. Місто Івано-Франківськ, що раніше носило назву Станіславів, було засноване в 1662 році польським магнатом Андрієм Потоцьким. Первісна забудова міста мала фортифікаційний характер, що було поширеним явищем у центрально-східній Європі в той час. Архітектурне планування Станіславова відображало типову структуру міст-фортець, де головним елементом міського ландшафту була центральна площа з ратушею, що оточувалася житловими та адміністративними будівлями.

Важливо відзначити, що міські площі вже в цей час відігравали важливу роль як відкриті простори для громадського життя. Площа перед ратушею була не лише адміністративним центром, а й місцем торгівлі, проведення ярмарків і різноманітних масових заходів. Ці площі слугували також і для зміцнення соціальних зв'язків серед жителів міста.

Архітектурний розвиток раннього Станіславова був обмежений кількома основними елементами:

- **Фортеця:** Основний оборонний центр міста з вулицями, що променями розходилися від нього.
- **Ринок та площі:** Громадські простори, де люди збиралися для торгівлі та спілкування.

• **Церкви та монастирі:** Як і в багатьох тогочасних містах, релігійні об'єкти відігравали значну роль у міській структурі.

У цей період відкриті простори міста обмежувалися здебільшого ринковими площами та прилеглими до них вулицями, оточеними приватними будинками та садибами. Івано-Франківськ розвивався за планом радіально-кільцевої структури з центром у фортеці, що також вплинуло на форму громадських зон. (Рис. 1)

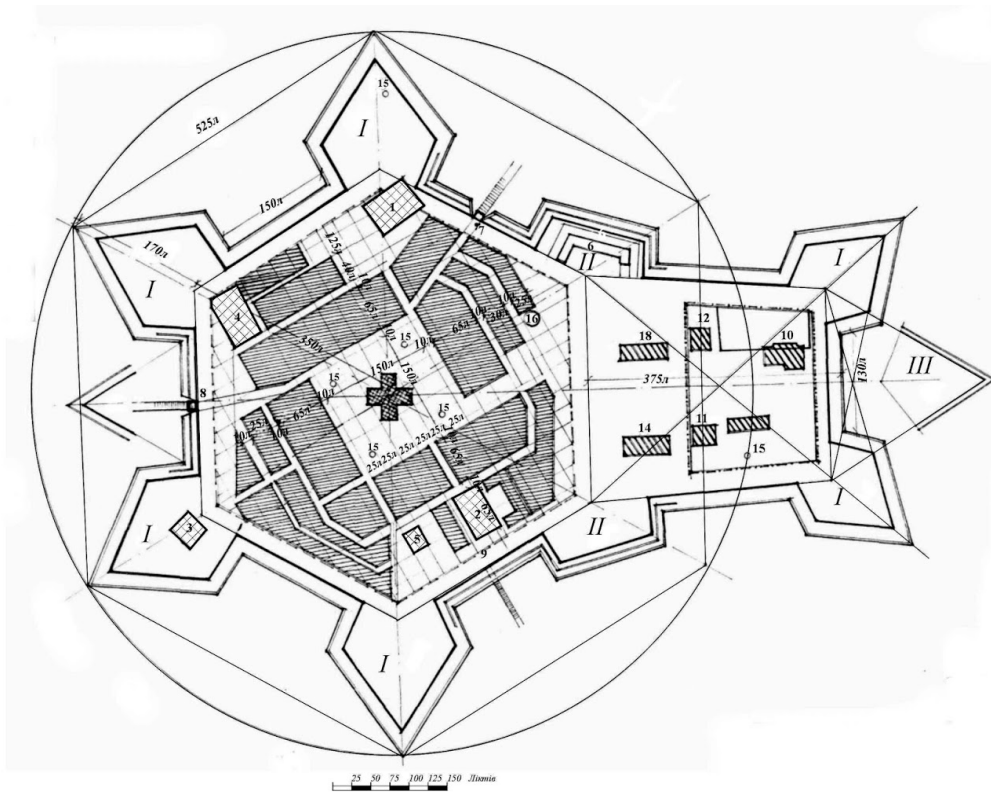

Рис. 1. Гіпотетична реконструкція плану міста на період XVIII ст., побудована з застосуванням мірної системи у хелмінських ліктях.

Експлікація: 1. Парафіяльний костел 2. Вірменський костел 3. Синагога 4. Єзуїтський костел 5. Греко-католицька церкви 6. Арсенал 7. Галицька брама з вежею 8. Тисменицька брама з вежею 9. Вірменська фіртка 10. Палац Потоцьких 11. Кухня 12. Офіцина 13. Стайня 14. Возівня. 15. Криниця 16. Млин [10]

Розвиток міста у XIX та початку XX століття

Після входження Галичини до складу Австрійської імперії в 1772 році, Івано-Франківськ, як частина цієї території, зазнав певних змін, так у 1802 році австрійський уряд відкупив Станиславів і вирішив знищити фортифікаційні мури й вали, а також передав міську ратушу у розпорядження армії, яка перетворила її у складське приміщення та міську тюрму. Йшли інтенсивні роботи по знесенню Станиславівської фортеці: розбиралися укріплення, засипалися

фортечні рови, розрівнювалися вали. Фортечний матеріал йшов на бруківку старих й нових вулиць. [2]

Вулиці будь-якого населеного пункту порівнюють з живим організмом і справедливо називають артеріями, які є інфраструктурою міста. Спочатку в центральній частині міста утворилася площа навколо ратуші, від якої були проходи до Галицької і Тисменицької фортечних брам. У свою чергу, на передмістя вели під'їзні торговельні шляхи населених пунктів краю, які тут поступово забудовувалися і ста вали вулицями — Галицькою, Заболотівською, Тисменицькою і Лисецькою (1786). Ще коли існувала фортеця, у XVIII ст. звідси були виходи на прогулянку по розчищеній алеї до так званої „Звіриницької діброви“ (нині — міський парк ім. Т. Шевченка), що є залишком Чорного лісу. Потім ця алея була обсаджена липами і в XIX столітті стала називатися Липова вулиця (нині імені Т. Шевченка). [1]

У 1822 році у Станиславові відкрилося перше міське казино. Через рік була відкрита перша книгарня, при якій існувала невеличка читальня, що обслуговувала мешканців міста й околиць. В 1827 році урочисто відкрито перший міський сквер (нині на Вічевому майдані). Мешканці міста називали його „Краттерівка" на честь ініціатора його появи австрійського старости тодішнього Станиславова Франциска Краттера. [2]

У XIX ст. триповерхівки вже не були рідкістю, у першу чергу, на Ринковій площі. Із документів відомо, що в 1840-х роках в місті було всього 765 будинків, а серед них 117 кам'яниць заввишки у два і три поверхи. А ось чотириповерхові кам'яниці були ще дивовижею. Перша була зведена у 1835 р., теж на пл. Ринок, її нинішня адреса вул. Галицька, 29. [3]

В кінці вересня 1868 року в Станиславові виникла велика пожежа, яка практично знищила більшу частину міста від вулиці Липової (тепер вул. Шевченка) до вулиці Вислової. Згоріло 260 будинків, ратуша, від вірменського костюлу залишились тільки стіни. Тодішній бургомістр Ігнацій Камінський добився двох великих позичок від австрійського уряду, що дало можливість швидко відбудувати місто. [2]

Хай там як, але «мармулядова» пожежа дала потужний поштовх і розвиткові Станіслава XIX століття — доба технічної революції. Кредити на будівництво городянам надавалися максимально вигідні, безвідсоткові. Міщани, люд галицький, відбудовував місто не покладаючи рук, чому ще й сприяли тепла осінь та лагідна — аж до Різдва — зима... Преса свідчила:

«...як той фенікс, місто поставало з вогню й попелу. Вітер змін дме з Європи, в архітектурі міста починається нова сторінка, з'являються нові течії. Будинки, що у передмісті, значно різняться од усіх інших. Вони прикрашені танками з колонами, на обійсті квітучі сади потопують у зелені». [4]

У своїй книзі «Станиславів і станислаівський повіт з погляду історичного та географічно-статистичного», що вийшла у 1887 році, Алоїз Шарловський описує зелені зони міста. Історик нарікає, що свого парку Станиславів не має, натомість перелічує невеличкі сади – Краттерівку, Вали і площу Франца Йосифа. Також він згадує одну загадкову місцину, яка більше не фігурує у жодних літописах. Шарловський описує «групу дерев при Тисменицькій дорозі під назвою «Prater», від кількох років улюблене місце для розваг в літні місяці для нижчої верстви населення». Енциклопедії підказують, що «Пратер» – це великий парк у Відні, відкритий для громадськості ще у 1766 році. Традиція називати місцеві локації на столичний зразок у Станиславові існувала давно – згадаймо Бельведер. Але де містився прикарпатський «Пратер»?

У часи Шарловського Тисменицька дорога відповідала теперішній вулиці Незалежності. Тодішнє місто закінчувалось десь на перетині Франка / Мельника, отже, треба шукати далі – ближче до мосту. По праву руку від тракту містився християнський цвинтар, перед яким у 1885 році збудували євангелістську кірху, тобто ця діляниця відпадає. З протилежного боку, там де нині кінотеатр «Космос», було єврейське кладовище, яке теж мало підходило під «улюблене місце розваг» населення. Далі йшла колія, переїзд і густозаселений район Майзлі. Втім, не треба так далеко ходити. У львівському архіві зберігається кадастральна мапа Станиславова 1848 року, що складається аж з 38 аркушів. На ній детально нанесений кожен будиночок, включаючи курники й літні кухні, земельні ділянки і навіть пам'ятники. Так ось, через дорогу від єврейського цвинтаря видно досить великий сквер із перпендикулярними доріжками та круглою клумбою (чи фонтаном?) по центру. За насадженнями явно хтось доглядав, оскільки це була приватна територія. Шарловський писав свою книгу майже 40 років потому. За той час власники могли махнути рукою на той скверик, дерева розрослися і своїми кронами манили «найнижчі верстви населення» заховатись від літньої спеки. [5]

Історія міської забудови показує поступовий розвиток: від двоповерхових будинків у XVII столітті до триповерхового колегіуму єзуїтів 1744 року, а в XIX столітті — до ряду кам'яниць на Ринковій площі. Чотириповерхові будинки були ще рідкістю: перший з'явився в 1835 році на вул. Галицькій, а наступний — лише в 1894 році як дирекція залізниць.

Зведення п'ятиповерхових будинків у ті часи було ознакою високого рівня будівельної майстерності та свідченням наявності фінансових можливостей у замовників, що, своєю чергою, підвищувало престиж міста.

Особливо цікаво, що невеликий Станиславів із населенням усього 35 тисяч майже не відставав від великих міст того часу. Наприклад, у Києві перші три п'ятиповерхівки з'явилися лише на початку 1900-х років, а до 1911-го їх було

вже 45. У Львові перша така будівля постала лише в 1909 році на проспекті Свободи, тобто всього на кілька років раніше за ті, що з'явилися в Станиславові. Це доводить, що наше місто також слідувало за європейськими тенденціями.

Перший п'ятиповерховий будинок у Станиславові на початку вул. Сапіжинської (тепер Незалежності, 4) Ф. Януш споруджував на замовлення одного з найбагатших людей міста, власника друкарні і співвласника газети «Kurjer stanislawowski», директора каси ощадності Станіслава Хованця. Спорудження п'ятиповерхівки завершене навесні 1912 р. Вона належала до найкращих житлових будинків австрійських часів. Фігури для оздоблення фасаду виготовлені скульптором Мар'яном Антоняком, який після Першої світової війни мав свою різьбярсько-каменярську майстерню в місті. Від квітня 1913 р. на першому поверсі розмістилися магазин В. Левака, кондитерська В. Кровицького, редакція міської газети, а в підвалі – друкарня. Чотири верхніх поверхи зайняли готель і ресторан «Уніон». У тогочасній рекламі читаємо: «Готель устаткований з найвищим комфортом, електричне світло, центральне водяне опалення, пасажирський ліфт, ванни, в кожному номері тепла і холодна вода, телефон». У міжвоєнний період «Уніон» залишався найсоліднішим готелем у Станиславові. У радянський час готель одержав назву «Київ». Нині кам'яниця зайнята банківськими установами і закладами обслуговування, за нею закріплюється назва: бізнес-центр «Київ».

Будинок навпроти, на вул. Незалежності, 11 відомий у місті як кам'яниця Гаусвальда, споруджений на замовлення цього власника фірми металовиробів і зброї протягом року і влітку 1913 р. був готовий до заселення. Однак магістрат відмовив власникові у концесії на замешкання, оскільки той, відступивши від затвердженого плану, добудував самовільно п'ятий поверх від вулиці Гославського (тепер Вітовського). Сплативши штраф, той одержав концесію в лютому 1914 р. Це друга за віком п'ятиповерхова споруда. Належить до найкращих будинків австрійських часів, так званих "люксусових", з усіма вигодами, має один із перших в місті ліфтів. Два фасади з широкими вікнами, напівкруглим наріжжям у вигляді ризаліту-вежі, численні ніші лоджій надають кам'яниці неповторного вигляду. Наріжна частина завершувалася елегантним заскленим ліхтарем, який на сьогодні втрачений. Знавці архітектури, гості нашого міста не можуть повірити, що цей будинок зведений до Першої світової війни і «переносять» дату його спорудження років на 10 пізніше.

Ще один п'ятиповерховий будинок Хованців з нинішньою адресою вул. Вітовського, 19 побудований протягом 1912-13 років. Він прилягає справа до їхнього попереднього наріжного будинку, з яким об'єднаний архітектурно-стилістичним вирішенням. Форми обидвох кам'яниць настільки гармонізовані,

що сприймаються як єдина цілість. Споруда постала на місці давнього ресторану М. Гаубенштока. [3]

Відкриті простори в радянський період

Відкриті простори в цей період мали нове ідеологічне значення. Вони розглядалися як невід'ємна частина соціалістичного міста, де простори між будинками призначалися для масової соціальної інтеграції, виховання "нової радянської людини" та активного використання громадянами у їхньому повсякденному житті. Важливим елементом містобудівних планів було створення громадських зон для масових зібрань і відпочинку, таких як сквери, парки, дитячі майданчики та спортивні об'єкти.

У 1931 році в газеті «Кур'єр Станіславівський» був опублікований цикл статей про досягнення магістрату, оскільки наближалися вибори, і місцева влада мала показати свої здобутки. У розділі про зелені зони чиновники гордо звітували, що якщо у 1918 році всі сквери й парки міста займали 14 га, то в 1930-му – вже 22 га. Були створені нові сквери на вулицях Голуховського (нині Чорновола), Бельведерській, Конопницької (Шухевичів), сад для молоді на Гірці, газони вздовж вулиці Колійової та перед будинком Колійової дирекції (Грюнвальдська), а також на вулицях Доктора Красовського (Шпитальна) та Собеського (Січових Стрільців). Багато з цих зелених зон не збереглися, хоча деякі існують донині.

Головним здобутком польської влади стало закладення справжнього парку на місці колишньої Торговиці (територія, де продавали худобу). Базар у 1920-х роках перенесли до району сучасного університету нафти й газу, а саму ділянку перейменовували на парк маршала Ридз-Смігли у 1938 році. Проте війна завадила перетворити цей простір на парк. Згодом радянська влада навела там порядок, і парк отримав назву Піонерський. Після розпаду СРСР Леніна демонтували, і парк перейменовували на честь воїнів-інтернаціоналістів, відкривши пам'ятник афганцям і збудувавши храм. Сьогодні парк має площу 3,9 га і є другою за розмірами зеленою зоною міста зі статусом парку.

Радянські можновладці теж дбали про озеленення Станіслава і в цьому їм дуже допомогли німці. За часів окупації комендантом міста був колишній льотчик Бо. Він мав своєрідний архітектурний смак, який можна приблизно описати так – чим більше вільного місця, тим краще. Найбільше він не міг терпіти єврейські квартали, що оточували площу Ринок. [6]

Ще одна важлива зелена зона міста — сквер, що з'явився на місці давньої синагоги та кагалу, знищених за наказом Бо у 1940-х роках. Пустир, який утворився, перетворили на сквер, що тривалий час вважався продовженням площі Міцкевича, де також був розміщений шаховий павільйон. Лише у 2013

році, після встановлення пам'ятника Руській Трійці, сквер отримав свою сучасну назву.

На невеликій ділянці біля площі Ринок після війни утворився сквер, де стояла скульптурна композиція хлопчиків, що гралися з глечиком. Цей сквер був головною зеленою зоною площі, яка на той час ще не була впорядкована.

Ще один сквер з'явився на місці будиночків, що стояли перед залізничним вокзалом, які демонтували на вказівку коменданта Бо. Сквер отримав назву Привокзальний.

Найбільшою зеленою зоною міста залишається парк Шевченка з площею 24 га. За парком імені Шевченка заплановано створити фізкультурний центр міста. Там будуть влаштовані спортивні майданчики, стадіони, купальні, а також побудований палац фізкультурників. Станіслав має всі дані і можливості стати красивим, зеленим, чистим містом".[6]

Другим за розмірами є сквер на Молодіжній, закладений у 1957 році, який сьогодні займає 5,3 га. У жодній краєзнавчій літературі ви не зустрінете згадки про його заснування. Втім, краєзнавець Михайло Головатий таки докопався. У 1989 році він зустрівся з однією жіночкою і з її слів записав таке: «Тополинний сквер, що прилягає до вулиці братів Майданських (тепер Хоткевича – Авт.), заложений 1957 року. В закладанні брали участь учні 11 та 12 залізничних шкіл міста (тепер, 1989 р. – 15 і 16 СШ). Так згадує інженер-стандартизатор ВО «Промприлад» Г.Ф. Кравець, яка 1957 р. була ученицею 6 класу 11 залізничної школи». [6]

Малоповерхова та багатоповерхова забудова у 1950–1980 рр.

Радянський період приніс кардинальні зміни в архітектурі та містобудуванні Івано-Франківська. Багатоповерхові будинки стали основною формою житлової забудови. Одним з головних архітектурних типів були так звані "хрущовки" — п'ятиповерхові будинки, які активно будувалися в 1950-х та 1960-х роках в рамках політики "доступного житла". Ці будівлі мали мінімалістичний дизайн, і хоча вони забезпечували житлові потреби, відкриті простори, створені довкола, часто не відповідали сучасним стандартам благоустрою.

Нові містобудівні концепції, які прийшли в місто наприкінці 1940-х років, були продиктовані прагненням радянської влади перетворити обласний центр Прикарпаття на індустріальне місто, в якому мають жити і працювати будівники комунізму. І насправді мало кого обходило, що внаслідок такого втручання історична тканина міста руйнувалася. Вулиці, які розходилися від центру Івано-Франківська, швидко та планомірно забудовували стандартними та якнайпростішими цегляними кількоповерховими будинками – „хрущовками”. Згодом на далеких околицях з'явилися спальні мікрорайони, забудовані панельними будинками. Система забезпечувала житлом нових колоністів, які

розбудовували свій новий світ на крихких залишках старого міста. В Івано-Франківську забудова „хрущовками” почалася з вулиці Бельведерської, де вирости квартали „станіславських Черьомушек”, названих так за аналогією з мікрорайоном Москви, де вперше почали практикувати таку архітектурну стилістику. Згодом, щоб підкреслити наслідування „найкращих” радянських зразків житлового будівництва, вулицю з „хрущовками” навіть перейменували на Московську.

Рис. 2. Фотографія типового двору багатоповерхової забудови радянського періоду [11].

Однотипні „хрущовки” стрімко заповнювали колишні станіславські передмістя, виструнчуючись по вулиці Дадугіна (тепер – Коновальця), Галицькій (тут будували насамперед житло для залізничників), Жукова (тепер – Пулюя). „Ця забудова, а також подальше спорудження спальних районів із панельних будинків, на перший погляд не принесла містові великої шкоди, – коментує Ігор Панчишин. – Ці споруди часто будувалися на чистому полі, вони нічого не руйнували, але самі по собі вони були потворними”.

Свого часу Юрій Андрухович в одному зі своїх віршів назвав ці „доми з шістдесятих” неживими та непридатними. Вони справді, за словами поета, „виростали зненацька”. Швидкі темпи забудови пояснювалися простим матеріалом та примітивним плануванням. Але навіть таке недолуге житло тоді вважали благом: вперше за радянських часів замість „комуналок” (однокімнатних помешкань, об’єднаних спільним коридором і кухнею) почали будувати багатоповерхівки з окремими квартирами. [7]

Характеристики житлової забудови цього періоду:

- **Типові багатоповерхівки:** Переважно п'ятиповерхові хрущовки, які будувалися швидко та масово для вирішення житлової кризи.
- **Спрощена архітектура:** Економія ресурсів і час будівництва призвели до мінімізації архітектурних деталей і простоти відкритих зон.
- **Створення дворів між будинками:** Відкриті простори між багатоповерхівками мали бути місцями для відпочинку, але їхня функціональність була обмеженою через брак благоустрою та озеленення.

В Івано-Франківську перші дев'ятиповерхівки здали в експлуатацію у 1968-70 рр. в мікрорайоні Набережної ім. Стефаника. (Рис. 3) Тоді ж «висотками» стали забудовувати нові мікрорайони Калуша.

Згодом вони постали в інших великих містах області — Коломиї, Надвірній, Долині, а на рубежі 1980-90 рр. — у Бурштині та Галичі. Наприкінці 1977-го рік Набережної ім. Стефаника та вулиці Берегової (тоді — Конєва) прикрасив перший в обласному центрі 12-поверховий будинок, про що досі свідчить пам'ятна табличка на його фасаді.

Наступна 12-поверхівка з'явилася тільки через десять років на вул. Гната Хоткевича (гуртожиток ВО «Карпатпресмаш»). Коли постало питання про будівництво чергового «хмарочоса», в управлінні архітектури знову згадали Набережну. У 1990 році тут виріс перший у місті 14-поверховий житловий будинок під номером 32. Починаючи з 1990 року, так чверть століття, найвищим житловим будинком Івано-Франківська та області була ця 14-поверхівка на Набережній, 32. За часів незалежності столиця Прикарпаття стала одним із всеукраїнських лідерів за обсягом зведеного житла. [8] Довгих 28 років цей «хмарочос» утримував рекорд поверховості, аж поки у 2018 році його не перевершили на цілих два поверхи. Мова йде про комплекс житлових будинків в межах вулиці Симоненка. Тому Набережна Стефаника по праву може пишатись титулом «найхмарочоснішою». Тут вперше у місті звели будинки заввишки 9, 12 та 14 поверхів.

Рис. 3. Перші дев'ятиповерхівки Івано-Франківська — на розі вулиць Галицької та Набережної [9].

У цей період відкриті простори багатоповерхової забудови були скоріше функціональними, ніж естетичними чи зручними для мешканців. Однією з головних проблем відкритих просторів у радянських багатоповерхівках було те, що ці зони часто залишалися недофінансованими й недооблаштованими. Радянські архітектурні проекти передбачали створення відкритих громадських зон у житлових кварталах, реальність часто була іншою. Багато проєктів не реалізували відповідно до початкових задумів через брак ресурсів, невідповідність між централізованим плануванням і локальними можливостями, а також через недбалість у виконанні. Більшість дворів і скверів, що формувалися між багатоповерхівками, мали мінімальний рівень благоустрою. У таких умовах двори, сквери й парки в житлових масивах залишалися малозручними для мешканців. Відсутність належного озеленення та благоустрою призводила до того, що ці простори не виконували своєї ролі як місць відпочинку та соціальних взаємодій. Занепад озеленення негативно вплинув на загальний рівень комфорту в житлових районах та сприяв зниженню якості життя мешканців.

Висновки. На основі проведення досліджень генези та еволюції відкритих площ у багатоповерховій забудові міста Івано-Франківська свідчить про їхню значну соціальну та культурну цінність. З середини XVII століття площі, ринки та сквери були центрами громадського життя, сприяючи соціальній інтеграції та

торгівлі. Під впливом австрійської урбаністики вони стали більш організованими та відповідали новим вимогам міського планування.

У радянський період відкриті простори набули нової соціальної ролі, підпорядкованої ідеологічним інтересам. Вони мали сприяти масовій соціальній взаємодії, проте часто залишалися недооблаштованими через стандартизацію та брак фінансування. У багатоповерхових мікрорайонах, сформованих переважно «хрущовками» та панельними будинками, створювалися функціональні двори, проте їхній рівень благоустрою залишався низьким, що призвело до недостатнього озеленення та обмеженої функціональності. Як наслідок, такі простори не змогли повноцінно виконати свою роль як місця відпочинку та соціальної взаємодії.

Аналіз еволюції відкритих просторів у місті Івано-Франківськ демонструє необхідність врахування сучасних урбаністичних викликів, спрямованих на створення комфортного, екологічно стійкого та соціально інтегрованого міського середовища. Подальші рішення у цій сфері мають базуватися на досвіді минулого та відповідати сучасним потребам мешканців.

Список літератури:

1. Гаврилів Б., Арсенич П., Процак Р. Літопис Івано-Франківська (Станіслава) Історична хроніка міста з 1662 року. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1998. 136 с.
2. ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.if.ua/exhib/1335343610.html> (Дата звернення 12.10.2024)
3. Станіславівським п'ятиповерхівкам – 100 років. [Електронний ресурс]. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/stanislavivskim-patipoverhivkam-100-rokiv40426> (Дата звернення 12.10.2024)
4. Як 153 роки тому “Мармулядова” пожежа знищила старий Станіславів (ФОТО). [Електронний ресурс]. URL: <https://pik.net.ua/2021/09/28/yak-153-roky-tomu-marmulyadova-pozhezha-znyshhyla-staryj-stanislaviv-foto/> (Дата звернення 12.10.2024)
5. Озеленення на віденський манер. Парки і сквери старого Станіслава. [Електронний ресурс]. URL: <https://report.if.ua/istoriya/ozelenennya-na-videnskyj-maner-parky-i-skvery-starogo-stanyslavova/> (дата звернення 12.10.2024).
6. Парки і сквери Станіслава: від других поляків до других совітів (ФОТО). [Електронний ресурс]. URL: <https://report.if.ua/istoriya/parky-i-skvery-stanyslavova-vid-drugyh-polyakiv-do-drugyh-sovitiv-foto/> (дата звернення 12.10.2024).
7. Як будувався Івано-Франківськ. [Електронний ресурс]. URL: <https://pobudovano.com.ua/news/yak-buduvavsya-ivano-frankivsk> (дата звернення 12.10.2024).

8. Які будівлі увійшли до ТОП-5 прикарпатських хмарочосів? [Електронний ресурс]. URL: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2020/05/29/110433/view> (дата звернення: 12.10.2024).
9. Івано-Франківськ 1967-1987 років – як змінилося місто (ФОТО) [Електронний ресурс]. URL :<https://report.if.ua/lyudy/ivano-frankivsk-1967-1987-rokiv-yak-zminylosya-misto-foto/> (дата звернення: 12.10.2024).
10. “ОЗНАКУВАННЯ ЦІННИХ ОБ’ЄКТІВ СТАНІСЛАВІВСЬКОЇ ФОРТЕЦІ XVII – XVIII ст.” [Електронний ресурс]. URL <https://stanislavivfortress.blogspot.com/2016/> (дата звернення: 12.10.2024).
11. Назад в минуле: як зростала “найхмарочосніша” вулиця Івано-Франківська (ФОТО) [Електронний ресурс]. URL <https://pik.net.ua/2021/12/11/nazad-v-mynule-yak-zrostala-najhmarochosnisha-vulytsya-ivano-frankivska-foto/> (дата звернення: 12.10.2024).
12. М. С. Грушевський. Історія України-Руси. Том 9 Книга 1. Київ: Наукова думка. 1996. 880 с.
13. Полєк В. Майданами і вулицями Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 2007. 147 с.
14. Гаврилів Б. М. Коротка історія Івано-Франківщини. Івано-Франківськ: [б.в.], 1995. 33 с.
15. Головатий М. Етюди старого Станіслава. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. - 146 с.
16. Бондарев І., Федунків З. зб. ст. Станіславівська фортеця – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 191 с.
17. Терлецька Х.М., Космій М.М.. Генеза та передумова формування архітектурної спадщини Прикарпаття. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2022. Вип. 64. С. 119-133 DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.119-133>

References

1. Gavriliv, B., Arsenych, P., Protsak, R. (1998). Chronicle of Ivano-Frankivsk (Stanislav) Historical chronicle of the city since 1662. [Litopys Yivano-Frankivska (Stanislava) Yistorychna khronika mista z 1662 roku]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 136 s. (in Ukrainian)
2. History and development of the city of ivano-frankivsk. [Istoriia ta rozvytok mista Ivano-Frankivska]. URL: <https://lib.if.ua/exhib/1335343610.html> (in Ukrainian)
3. Stanislaviv five-story buildings – 100 years old (2013) [Stanyslavivskym piatypoverkhivkam – 100 rokiv]. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/stanislavivskim-patipoverhivkam-100-rokiv40426> (in Ukrainian)

4. How the “Marmulyad” fire destroyed old Stanislaviv 153 years ago (2021) [Yak 153 roky tomu “Marmuliadova” pozhezha znyshchyla staryi Stanislaviv]. URL: <https://pik.net.ua/2021/09/28/yak-153-roky-tomu-marmulyadova-pozhezha-znyshchyla-staryi-stanislaviv-foto/> (in Ukrainian)
5. Greening in the Viennese style. Parks and squares of old Stanislavov (2018) [Ozelenennia na videnskyi maner. Parky i skvery staroho Stanyslavova]. URL: <https://report.if.ua/istoriya/ozelenennya-na-videnskyj-maner-parky-i-skvery-starogo-stanyslavova/> (in Ukrainian)
6. Stanislavov's parks and squares: from the second Poles to the second Soviets (2018) [Parky i skvery Stanyslavova: vid druhykh poliakiv do druhykh sovitiv]. URL: <https://report.if.ua/istoriya/parky-i-skvery-stanyslavova-vid-drugyh-polyakiv-do-drugyh-sovitiv-foto/> (in Ukrainian)
7. How Ivano-Frankivsk was built (2016) [Yak buduvavsia Ivano-Frankivsk]. URL: <https://pobudovano.com.ua/news/yak-buduvavsia-ivano-frankivsk> (in Ukrainian)
8. Which buildings are among the TOP-5 skyscrapers in the Carpathian Mountains? (2020) [Yaki budivli uviishly do TOP-5 prykarpatskykh khmarochosiv?]. URL: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2020/05/29/110433/view> (in Ukrainian)
9. Ivano-Frankivsk 1967-1987 – how the city changed (2017) [Ivano-Frankivsk 1967-1987 rokiv – yak zminylosia misto]. URL : <https://report.if.ua/lyudy/ivano-frankivsk-1967-1987-rokiv-yak-zminylosia-misto-foto/> (in Ukrainian)
10. Markup of valuable objects of the stanislav fortress of the 17th – 18th centuries (2016) [oznakuvania tsinnykh obiektiv STANISLAVIVSKOI fortetsi XVII – XVIII st.] URL: <https://stanislavivfortress.blogspot.com/2016/> (in Ukrainian)
11. Back to the past: how the “skyscraper” street of Ivano-Frankivsk grew (2021) [Nazad v mynule: yak zrostala “naikhmarochosnisha” vulytsia Ivano-Frankivska]. URL: <https://pik.net.ua/2021/12/11/nazad-v-mynule-yak-zrostala-najhmarochosnisha-vulytsia-ivano-frankivska-foto/> (in Ukrainian)
12. Hrushevsky, M. S. (1996). History of Ukraine-Rus. Volume 9 Book 1.[Istoriiia Ukrainy-Rusy. Tom 9 Knyha 1.]. Kyiv: Naukova Dumka. 880 s.
13. Polek, V. (2007). Through the squares and streets of Ivano-Frankivsk [Maidanamy i vulytsiamy Ivano-Frankivska] Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 147 s.
14. Gavryliv, B. M. (1995). A Brief History of Ivano-Frankivsk Region [Korotka istoriia Ivano-Frankivshchyny] Ivano-Frankivsk: [b.v.], 33 c.
15. Holovaty, M (2007) Studies of old Stanislavov [Etiudy staroho Stanislavova] Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 146 s.
16. Bondarev, I., Fedunkiv, Z. (2010). collection of articles. Stanislav Fortress. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 191 s.
17. Terletska, Kh. M., Kosmiy, M. M.. (2022) Genesis and prerequisites for the formation of the architectural heritage of the Carpathian region. *Suchasni problemy*

arkhitektury ta mistobuduvannia. Kyiv: KNUBA, Vyp. 64. P-p. 119-133. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.119-133>

Abstract

Andriy Tabachyn, graduate student of the Department of Architecture and Construction, King Danylo University, Ivano-Frankivsk.

Genesis and evolution of open spaces of high-story buildings as an example of a city Ivano-Frankivsk

Historical trends and evolution in the organization of open spatial elements in the context of urban development are considered. An analysis of the influence of architectural solutions on the formation of a high-quality environment for the lives of residents was carried out. The study of the genesis and evolution of open spaces in the city of Ivano-Frankivsk is important for understanding its historical development and contemporary problems. Studying how open spaces in high-rise residential complexes have developed allows for a better understanding of current urban challenges and the formation of recommendations for their future solutions. It is important to note that the issue of open spaces is connected not only with architectural aspects, but also with social, ecological and economic aspects that determine the quality of life in the city.

Studying the problems of open spaces in urban planning practice is one of the key aspects in the planning of multi-story buildings. These spaces, which include courtyards, squares, parks and other public areas, play an important role in the life of the city and the comfort of its residents. A balanced combination of residential buildings and open spaces ensures an appropriate level of social integration, contributes to the formation of public life and allows maintaining the ecological balance of the urban environment. The purpose of this study is to analyze the genesis and evolution of open spaces of high-rise buildings on the outskirts of the city of Ivano-Frankivsk. Special emphasis is placed on the Soviet period, when there was a transition from low-rise to high-rise buildings. The issue of the transformation of the urban environment after the collapse of the Soviet Union is also considered.

Keywords: open spaces; high-rise buildings; urban development; Ivano-Frankivsk; architectural solutions; green zones; recreational spaces; social integration; environmental sustainability; quality of life.